

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä 2020

Konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, päätetyt tavoitteet saavutetaan, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuuden arvo turvataan.

Konsernivalvonnalla tarkoitetaan kuntalain mukaisen konsernijohtajan vastuulla olevaa tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seurantaan, analysointia ja raportointia.

Konsernivalvonnalla tarkoitetaan myös konserniohjeen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumisen seurantaan ja arviointia. Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan kaupunginhallituksen on toimintakertomuksessa annettava tiedot siitä, miten konsernivalvonta on kuntakonsernissa järjestetty, onko valvonnassa havaittu puutteita kuluneella tilikaudella ja miten konsernivalvontaa on tarkoitus kehittää.

Selonteon laadinta pohjautuu tytäryhtiöiden johdon itsearviointikyselyn tuloksiin, omistajaohjauksen vuosittain käymiin tavoite- ja omistajakeskusteluihin. Itsearviointikysely on toteutettu viimeksi kaksi vuotta sitten. Omistajakeskusteluissa käydään läpi yhtenä osana alueena mm. tytäryhteisöjen riskienhallintasuunnitelmien ja riskikartoitusten sisältö ja ajantasaisuus, yhtiön sisäisen valvonnan menettelyt ja hyvän hallinto- ja johtamistavan noudattaminen.

Konsernin tytäryhteisöjen talousraportointi kattaa konsernikatsauksen huhtikuun tilanteesta merkittävimpien tyttärien osalta, laajan talousraportoinnin elokuun tilanteesta (väli tilinpäätös), konsernikatsauksen marraskuun tilanteesta merkittävimpien tyttärien osalta, konsernitalinpäätösraportoinnin ja lisäksi erillisen omistajaohjauksen vuosittaisen raportin Tampereen kaupungin tytär- ja osakkuusyhtiöiden toiminnasta. Näiden lisäksi jokaisessa konsernijaoston kokouksessa on vuonna 2020 ollut tilannekatsaus 1-2 tytäryhteisön toimintaan, jolloin jaosto on saanut suoraan ajankohtaista tietoa johdon toimesta.

Toimivallan- ja vastuunjako konserniohjauksessa

Kaupunginvaltuusto päättää Kuntalain 14 §:n mukaan kuntastrategiasta, omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta. Tampereen kaupunkikonsernin omistajaohjauksesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä vastaavaan konsernijohtoon kuuluvat kaupunginhallitus, konsernijaosto, pormestari ja konsernijohtaja, joita avusti omistajaohjausyksikkö. Kaupunginhallituksen konsernijaoston tehtävänä on ohjata ja valvoa omistajana yhtiöitä ja säätiöitä siten, että nämä toimivat valtuuston asettamien tavoitteiden mukaisesti.

Konserniin kuuluvat tytäryhtiöt ja säätiöt noudattavat toiminnassaan Konserniohjetta, Hyvä hallinto- ja johtamistapa (Corporate Governance) -ohjetta ja Palkitsemisperiaatteet -ohjetta. Lisäksi konsernissa noudatetaan yhtenäistä toimitusjohtajasopimusmallia.

Omistajaohjausyksikkö vastaa omistajastrategioiden sekä kaupungin periaatteiden ja ohjeiden mukaisesta päätösasioiden valmistelusta. Yksikkö järjestää säännöllisiä toimitusjohtajille tarkoitettuja ja muita konserniyhteisöjen toimintaan liittyviä kokous- ja koulutustilaisuuksia. Vuonna 2020 järjestettiin koronan johdosta poikkeuksellisesti vain yksi tytäryhteisöjen toimitusjohtajakokous. Vuonna 2019 järjestettiin konserniyhteisöjen hallitusjäsenille koulutusta, mutta sille ei poikkeusoloissa viime vuonna saatu järjestettyä jatkoa.

Konserniohjauksen toimivallan ja vastuunjakon toimivuuden osalta ei ole havaittu huomautettavaa.

Ohjeiden anto kunnan edustajille tytäryhteisöissä

Konsernijaosto nimesi vuodelle 2020 kaupungin ehdokkaat yhtiöiden toimielimiin. Yhtiökokous valitsee toimielinten jäsenet ja tilintarkastajat. Tarkastuslautakunta huolehtii kunnan ja sen tytäryhteisöjen tilintarkastuksen yhteensovittamisesta. Sisäinen tarkastus avustaa pormestaria ja muuta konsernijohtoa

kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja hyvän johtamis- ja hallintotavan asianmukaisuuden varmentamisessa ja arvioinnissa. Konsernijohtaja määrää kaupungin edustajan yhtiökokouksiin.

Yhteisöjen toimivan johdon, toimitusjohtajan ja hallituksen jäsenten asiantuntemus korostuu nimettäessä yhtiön toimivaa johtoa ja valittaessa hallituksen jäseniä erityisesti konsernin ja sen yhteisöjen voimakkaissa kehitystilanteissa. Vuonna 2020 tehdyissä hallitusjäsenten valinnoissa hallitusten monimuotoisuus kasvoi. Tytäryhteisöjen hallitukseen valittiin sekä luottamushenkilöjäseniä että yksilöidymmällä asiantuntijaprofiililla olevia jäseniä varmistuen monipuolisen osaamisen ja kokemuksen yhtiöiden hallitustyöskentelyssä. Omistajaohjausyksikkö järjestää tytäryhteisöjen toimielinten jäsenille niiden toimintaan liittyvää koulutustoimintaa. Samoin omistajaohjausyksikkö organisoi hallitustyöskentelyn itsearvioinnin vuosittain tytäryhteisöjen hallituksen jäsenille ja raportoi tuloksista kaupunginhallituksen konsernijaostolle. Vuonna 2020 toteutettiin ensimmäistä kertaa hallitustyön arviointi kahdessa konserniyhtiössä myös ulkopuolisen yrityksen toimesta. Havainnoista on raportoitu konsernijaostolle.

Konserniohjeen periaatteiden mukaisesti yhteisöjen tulee jo valmisteluvaiheessa hankkia omistajan ennakkokanta tehdessään päätöstä merkittävästä asiasta. Tytäryhteisön hallituksen puheenjohtajan velvollisuutena on valvoa, että ennakkokanta on haettu ja että se kirjataan pöytäkirjaan hallituksen kokouksessa, kun merkittävästä asiasta tehdään päätös. Kaupunkiomistajan kantaa haettiin kaupunginhallituksen konsernijaostolta konserniohjeen määrittelemistä asioista useita kertoja vuoden 2020 aikana.

Omistajaohjauksen arvioinnin perusteella ohjeiden antoon kaupungin edustajille tytäryhteisöissä ei ole huomautettavaa.

Konsernitavoitteiden asettamista ja toteutumista koskeva arviointi

Konsernitavoitteiden toteutumista selvitetään toimintakertomuksen erillisessä luvussa. Valtuusto asettaa kaupungin tytäryhteisöille toiminnan ja talouden tavoitteita, joiden toteutumista seurataan kaupungin normaalien seurantajärjestelmien mukaisesti. Talousarviossa tytäryhteisöille asetettiin sekä talouden että toiminnan tavoitteita, joiden asettamiseen myös kaupungin palvelualueet osallistuivat uuden toimintamallin mukaisesti.

Tytäryhteisöjen omistajastrategiat käytössä

Omistajastrategioiden laatimisen tavoitteena on, että kaupungin omistamien yhtiöiden ja merkittävien säätiöiden muodostamaa kokonaisuutta arvioidaan ainakin kerran valtuustokaudessa ja yhtiöiden omistajastrategioita päivitetään tarpeen mukaan. Yhtiökohtaisten omistajastrategioiden laadinnan taustalla on tarve muodostaa näkemys omistuksen tavoitteista ja kehittämisvisiosta pidemmällä aikavälillä. Omistajastrategiatyön yhteydessä tytäryhteisöt salkutettiin neljään eri kategoriaan. Valitun salkutusvaihtoehdon pohjalta yhtiöomistukselle laadittiin omistajan tahtotilaa kuvaavat omistaja-arvoa kasvattavat toimenpiteet.

Tytäryhteisöjen työhyvinvointikysely

Konsernijaoston toimeksiannosta on jo useana vuonna tehty kaupungin omistajaohjausyksikön koordinoimana kaupunkikonsernitason työhyvinvointikysely. Kaupunkikonsernin tytäryhteisöille räätälöidyn yhteisen kyselyn tavoitteena on ollut omistajaohjausnäkökulmasta muodostaa kokonaiskuva kaupunkikonsernin työhyvinvoinnin tilasta. Kyselystä saatavalla tiedolla tuetaan tytäryhteisöjen liiketoimintalähtöistä työhyvinvoinnin kehittämistä ja koko Tampereen kaupunkikonsernin johtamista.

Kysely on toteutettu noin puolentoista vuoden välein vuosina 2017, 2018 ja 2020. Kyselyiden tulokset on käsitelty konsernijaoston kokouksissa. Tuoreimman selvityksen perusteella hyvinvointi oli pääosin kehittynyt konsernissa myönteiseen suuntaan.

Tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointi ja raportointi

Yhteisöille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista sekä yhteisöjen taloudellista kehitystä ja tunnuslukuja seurataan säännöllisesti. Vuosittain omistajaohjaus laatii myös laajan raportin Tampereen kaupungin tytär- ja osakkuusyhteisöjen toiminnasta, joka sisältää omistajaohjausyksikön tekemän tilinpäätösanalyysin jokaisesta yhtiöstä ja toimiala-analyysejä tärkeimmistä konserniyhtiöistä. Myös tammi-huhtikuun talouskatsaus ja välitilinpäätösraportti annettiin konsernijaostolle tiedoksi konsernin merkittävimpien tytäryhteisöjen talouden kehityksestä. Lisäksi vuoden 2020 tammi-marraskuusta julkaistiin talouskatsaus, jossa päivitettiin konsernin merkittävimpien tytäryhteisöjen tilanne ja annettiin koko vuoden tulossennuste.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja konsernipalvelujen käyttö sekä siirtohinnoittelun kustannusvastaavuus

Konsernin ei-markkinoilla toimivilla yhteisöillä on mahdollisuus käyttää hyväkseen omistajaohjauksen asiantuntemusta rahoitusta ja pääoman käyttöä koskevissa asioissa, Tuomi Logistiikka Oy:n hankinta- ja materiaalipalveluita, kaupungin tietohallintoa, Tullinkulman Työterveys Oy:n palveluita sekä Monetra Pirkanmaa Oy:n talous- ja henkilöstöhallinnon palveluita.

Siirtohinnoittelussa kaupungin yksiköt ja in-house yhtiöt noudattavat kustannusvastaavuuden periaatetta ja kohtuullisen pääoman tuoton vaadetta. Siirtohinnoittelun ei ole raportoitu aiheuttaneen ongelmia.

Riskienhallintajärjestelmien toimivuus tytäryhteisöissä

Tytäryhteisöjen riskienhallintaa ja sen periaatteita ohjataan kaupunginvaltuuston hyväksymällä konserniohjeella ja Corporate Governance -ohjeella. Vastuu riskienhallinnan valvonnasta ja toteutuksesta on viime kädessä tytäryhtiön hallituksella. Kaupunkikonsernin tytäryhteisöissä toimitusjohtajalla ja yhtiön johtoryhmällä on kokonaisvastuu asianmukaisen riskienhallinnan järjestämisestä lainsäädännön ja konserniohjeen mukaisesti. Konsernijohton tehtävänä on valvoa tytäryhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen asianmukaisuutta ja tuloksellisuutta. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen asianmukaisuuden valvonnan osalta keskeisessä roolissa ovat vuosittain käytävät omistajakeskustelut, jossa hyvän hallintotavan, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilanne käydään läpi. Tytäryhteisön hallituksen puheenjohtaja ja toimitusjohtaja vastaavat asiasta omistajaohjaukselle. Lisäksi on tehty määräajoin selvityksiä ja kyselyitä yhteisöjen johtamisen, valvonnan ja riskienhallinnan tilasta ja kehityksestä. Viimeisin konsernivalvonnan selontekoon liittyvä kysely tytäryhteisöjen johdolle, kaupungin konsernijohtolle ja omistajaohjauksen johdolle on järjestetty joulukuussa 2018 - tammikuussa 2019. Poikkeuksellisen koronavuoden johdosta uuden kyselyn toteuttaminen on siirtynyt vuodelle 2021.

Tytäryhteisöt ovat hyväksyneet kaupungin laatimat ohjeistukset hallituksissaan. Yleisesti voidaan todeta, että tytäryhteisöillä on riskienhallinnan suunnitelmat ja järjestelmät, joita ko. tytäryhteisön hallitus ohjaa ja valvoo säännönmukaisesti. Tytäryhteisöjen hallitusten systemaattista sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan riittävyyden arviointia tulee kuitenkin edelleen kehittää ja samalla selkeyttää tytäryhteisöjen ja konserniohjauksen välistä ohjausta ja tiedonvälitystä.

Merkittävimmät tunnistetut riskit kaupunkikonsernissa

Tampereen kaupunkikonsernissa merkittävimmät riskit liittyvät liikevaihdoltaan ja taseiltaan isoimpiin yhtiöihin, joista kaupunki saa myös merkittäviä osinkotuloja. Useilla yhtiöillä valmistelussa tai käynnissä merkittäviä investointeja, joihin saattaa liittyä toteutus- ja käyttöönotto vaiheen riskejä.

Tampereen Raitiotie Oy ja Tampereen Seudun Keskuspuhdistamo Oy toteuttavat mittavia hankkeita kumpikin. Investointeihin liittyvät rakennusaikaiset riskit on toistaiseksi hallittu hyvin.

Tampereen Sähkölaitos Oy toteuttaa Naistenlahden voimalaitoksen korvausinvestointia. Työ on edennyt tähän mennessä suunnitellusti. Turve on säilytetty suunnitelmissa mukana yhtenä tulevana polttoainejakeena. Puun ja turpeen polttoon liittyy kuitenkin sääntelyyn ja päästöjen laskentaan liittyviä tulevaisuuden riskejä. Näitä on hallittu mahdollistamalla usean erilaisen kiinteän polttoaineen käyttäminen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on käsitellyt usean vuoden ajan Finnpark Oy:n väitettyä valtiontukea ja asemaa markkinoilla. Viraston kanssa on päästy yhteisymmärrykseen, että Finnpark Oy kilpailee markkinoilla ja yhtiö sekä omistaja ovat toimineet sen mukaisesti. KKV on aloittanut päätöksen kirjoittamisen vuoden 2020 lopulla ja päätös on odotettavissa vuoden 2021 aikana. Samasta aiheesta on valitettu myöskin Euroopan komissioon ja asian käsittely siellä jatkuu edelleen.

Tampereen 75-prosenttisesti omistaman Tullinkulman Työterveys Oy:n oma pääoma lähestyi nollaa kahden tappiollisen tilikauden (2018 ja 2019) takia. Tilanteen korjaamiseksi omistajat pääomittivat keväällä 2020 yritystä 0,5 miljoonalla eurolla konvertoimalla yhtiölle myönnettyjä lainoja SVOP-sijoitukseksi. Tampereen osuus pääomitukselta oli 375 939,85 euroa. Omistajalta ratkaisu ei edellyttänyt lisärahan käyttöä, koska aiemmin annettu laina muutetaan sijoitukseksi. Kaupunki edellytti, että yhtiö maksaa SVOP-sijoituksen takaisin yhtiön tilanteen sen salliessa.

Koronapandemia vaikutti negatiivisesti usean konserniyhtiön liiketoimintaan, erityisen raskaasti Tampereen Särkänniemi Oy:öön sekä Tampere-talo Oy:öön. Haasteet ulottuvat vuoden 2021 puolelle, mutta tulevat häipymään aikanaan.

Konsernin tytäryhteisöissä ei ole havaittu edellä mainittuja lukuun ottamatta sellaisia merkittäviä strategisia tai operatiivisia riskejä, jotka vaikuttaisivat kaupunkikonsernin tuloksiin merkittävästi.